Barcelona

50 meravelles del Modernisme

Amb la col·laboració de

Ajuntament de Barcelona

Consell d'Edicions i Publicacions de l'Ajuntament de Barcelona
Jaume Ciurana i Llevadot, Jordi Martí i Galbis, Marc Puig i Guàrdia, Albert Ortas i Serrano, Miquel Guiot i Rocamora, Jordi Joly i Lena, Vicente Guallart i Furió, Àngel Miret i Serra, Marta Clari i Padrós, Josep Lluís Alay i Rodríguez, José Pérez Freijo, Pilar Roca i Viola.

Director de Comunicació i Atenció Ciutadana
Marc Puig

Director d'Imatge i Serveis Editorials
José Pérez Freijo

Direcció d'Imatge i Serveis Editorials
Passeig de la Zona Franca, 66
08038 Barcelona
Tel. 93 402 31 31
www.bcn.cat/barcelonallibres

Primera edició: març del 2015

© dels textos: Tate Cabré
© de les fotografies: Miquel Badia

© d'aquesta edició:
9 Grup Editorial / Cossetània Edicions
C. de la Violeta, 6 - 43800 Valls
Tel. 977 60 25 91 / Fax 977 61 43 57
cossetania@cossetania.com
www.cossetania.com

Disseny i composició: Imatge-9, SL

Impressió: Anfigraf

ISBN Cossetània Edicions: 978-84-9034-313-5
ISBN Ajuntament de Barcelona: 978-84-9850-665-5

DL T 188-2015

Índex

1. L'Arc de Triomf.....18

2. La Hidroelèctrica de Catalunya 20

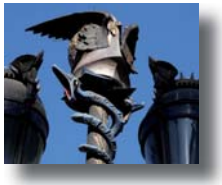
3. El Castell dels Tres Dragons 22

4. La casa-museu del Park Güell.....24

5. Els fanals de la plaça Reial 26

6. El Palau Güell 28

7. London Bar.....30

8. L'antiga Fonda Espanya 32

9. El Cafè de l'Òpera 34

10. La farmàcia Genové.....36

11. La casa Figueras.....38

12. La Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona 40

13. La Catalana de Gas.....42

14. La casa Martí: la cerveseria Els 4 Gats.....44

15. El Palau de la Música Catalana 46

16. La casa Calvet 48

17. Les cases Rocamora 50

18. La torre Bellesguard 52

19. La casa Lleó i Morera..... 54

20. La casa Amatller..... 56

21. La casa Batlló 58

22. L'editorial Montaner i Simón 60

23. L'Observatori Fabra..... 62

24. Els bancs-fanal del passeig de Gràcia 64

25. El Conservatori Municipal de Música 66

26. La casa Lamadrid 68

27. La casa Thomàs..... 70

28. El palau Montaner..... 72

29. La Pedrera..... 74

30. La casa Casas-Carbó 76

31. La casa Serra..... 78

32. La casa Sayrach..... 80

33. La casa Pere Company..... 82

34. La casa Pérez Samanillo o Círculo Ecuestre 84

35. El col·legi de les Teresianes 86

36. La casa Fuster..... 88

37. El palau del Baró de Quadras..... 90

38. La casa Comalat .. 92

39. La casa Terrades o de les Punxes 94

40. El palau Macaya 96

41. La casa Planells 98

42. La façana del Naixement de la Sagrada Família..... 100

43. L'hospital de Sant Pau..... 102

44. El Park Güell 104

45. La casa Vicens ... 106

46. Els pavellons Güell..... 108

47. La porta Miralles Miralles..... 110

48. Els fanals-banc del passeig Lluís Companys 112

49. La fàbrica Casaramona..... 114

50. La casa Golferichs..... 116

El 'State of the Art' del Modernisme a Barcelona: noves mirades

En l'any d'aparició d'aquest llibre, el 2015, ens trobem a un segle de distància dels grans moments d'eclosió del Modernisme i de Gaudí. S'ha passat de la salvació *in extremis* dels edificis, al seu estudi, divulgació, obertura al públic i a una curosa explotació turística, que ha portat els barcelonins i els visitants a conviure-hi, a estimar-los i a considerar-los un senyal d'identitat; part del seu patrimoni personal i col·lectiu.

En 100 anys, el context social i econòmic en el qual van néixer el Modernisme i l'obra de Gaudí ja no existeix. La burgesia catalanista propietària i promotora els ha anat venent a institucions, bancs i empreses gestores. L'ús elitista i exclusiu de les cases i l'ús funcional dels hospitals i de les escoles pertanyen al passat.

L'any 2015 gaudim, tant del Modernisme com de l'obra de Gaudí en la seva totalitat, simplement passejant pel carrer quan es tracta de monuments o mobiliari urbà; com a visitants pel que fa als edificis que s'han obert al turisme cultural; com a clients de botigues, restaurants, bars o hotels; i fins i tot tenim l'oportunitat de llogar els espais de somni dels grans arquitectes per a les nostres celebracions privades! L'any 2014 va ser el de l'obertura al públic de l'hospital de Sant Pau i de la casa Lleó i Morera de Domènech i Montaner, i del Bellesguard de Gaudí. El 2011 ho havia fet el Palau Güell. Al gener de l'any 2015 els pavellons Güell van començar a obrir al públic cada dia, i a partir del març ho fa la casa Amatller de Josep Puig i Cadafalch. La següent obertura important s'espera que sigui la de la

A l'esquerra: Ladó, guardià del jardí hesperídic, transformat en ferro per Gaudí als pavellons Güell.
A dalt: El poeta Pere Gimferrer va batejar el terrat de la Pedrera com "el jardí dels guerrers".

casa Vicens, l'any 2016, una vegada la Banca Mora, propietària de l'edifici, conclogui uns importants treballs de restauració destinats a distingir l'edifici original de Gaudí de la resta d'ampliacions que l'edifici havia experimentat en diverses etapes.

El Modernisme és actualitat quan un nou edifici s'obre al públic, i també quan toca preservar-ne les parts més fràgils en una constant adaptació al turisme de masses. Aquest va ser el cas de la zona més delicada del Park Güell. Havent sofert alguns actes vandàlics i els efectes destructius de nou milions de visitants a l'any, el 25 d'octubre del 2013 l'Ajuntament va restringir l'accés a la part monumental en determinades quantitats de visitants al dia. I han aparegut noves mirades sobre el Modernisme i sobre

Els sostres del vestíbul de la Pedrera fusionen l'escultura i la pintura orgàniques per crear moviment.

Gaudí com a font d'inspiració, que han anat sorgint sobretot des del turisme cultural a través de les institucions que el gestionen, però també des del *merchandising* de qualitat, del món acadèmic, de l'arquitectura contemporània, de la imatge, del màrqueting...

Gràcies al turisme cultural, el Modernisme ha passat de ser enderrocat a ser restaurat i obert al públic per a la seva explotació comercial. Un exemple evident és que la mateixa empresa immobiliària que va enderrocar la magnífica casa Trinxet de Puig i Cadafalch l'any 1966 per construir-hi un anodí bloc de pisos ha adquirit la casa Lleó i Morera de Domènech i Montaner, l'ha restaurat i l'ha obert al turisme.

L'Ajuntament de Barcelona gestiona el turisme cultural del Modernisme a través de l'IMPU (Institut Municipal del Paisatge Urbà i la Qualitat de Vida), que va crear la Ruta Modernista de Barcelona, amb la seva guia, el 1997, i la Ruta Europea del Modernisme, el 2000; i que ja ha organitzat deu edicions de la Fira Modernista de Barcelona; que ha produït un gran nombre de publicacions, entre les quals nombroses guies turístiques de

qualitat; i que té un producte estrella, la impactant revista *Coup de Fouet*, amb 24 números impresos, una important tirada mitjana de 2.500 exemplars, col·laboradors internacionals, i dos congressos internacionals els anys 2013 i 2015.

Quant a museus especialitzats, gràcies a la iniciativa privada de l'antiquari i col·leccionista Fernando Pinós, Barcelona disposa des del 2010 del MMCAT (Museu del Modernisme Català). Com a monogràfics de Gaudí, tenim el museu del Temple de la Sagrada Família i la seva casa-museu Gaudí del Park Güell, a prop del qual hi ha el Gaudí Experiència, un espectacle en 3D amb una interessant museïtzació. També amb una important representació, malgrat que no és exclusiva del Modernisme ni de Gaudí, l'any 2014 el MNAC (Museu Nacional d'Art de Catalunya) va inaugurar una exposició permanent d'Art Modern. Tampoc és exclusiva, però sí remarcable, la mostra de Modernisme del MEAM (Museu Europeu de l'Art Modern), que el 2015 ha dedicat una important exposició a l'escultor Josep Llimona amb motiu dels seus 150 anys.

Tots aquests museus i cases obertes al públic disposen de botiga de llibres i marxandatge de qualitat inspirats en Gaudí i en el Modernisme. Aquest nou vessant del modernisme ha representat un renaixement de la indústria artesanal, ja sigui de ceràmica de trencadís, de fusta, de vidre bufat, d'estampació en seda, joieria, etc. que es concentra en aquests establiments especialitzats però que també s'expandeix a tots els comerços de Barcelona i reforça la imatge de marca de la ciutat modernista i gaudiniana.

La recerca centrada en el Modernisme i Gaudí es continua concentrant en mitjans acadèmics com el Gracmon (Grup de Recerca en Història de l'Art i del Disseny Contemporanis), de la Universitat de Barcelona; o la Càtedra Gaudí de la UPC, Universitat Politècnica de Catalunya, que posen en comú els seus treballs amb estudiosos d'altres centres en congressos i trobades d'estudis, sobretot els de la xarxa de la Unió Europea Réseau Art Nouveau, creada el 1999 i de la qual Barcelona és membre fundador, juntament amb setze ciutats més i sis institucions. El Réseau es va reunir a la ciutat comtal el 2014, on va celebrar un congrés, coorganitzat amb el Gracmon i l'IMPU, i on va programar l'exposició itinerant per tot Europa (2013-2015) *Naturaleses: de l'Art*

La bandera catalana que corona Bellesguard va ser pintada de color negre durant tot el franquisme i fins la restauració del Dr. Joan Bassegoda i Nonell.

Nouveau al Disseny Hub. Una exposició anterior del Réseau Art Nouveau in Progress, *100 anys de Modernisme a Europa* (2002-2004), ja havia visitat Barcelona.

També organitzen congressos i trobades anuals la Ruta Europea del Modernisme, de la qual Barcelona és membre juntament amb altres 73 municipis i 63 entitats municipals, i la revista *Coup de Fouet*, com ja hem esmentat, amb el Gracmon, de la Universitat de Barcelona. El gaudinisme internacional també segueix acudint a la ciutat a congressos sobre Gaudí com les Jornades Internacionals d'Estudis Gaudinistes, que fins al 2002 organitzava el Centre d'Estudis Gaudinistes, o el de Barcelona 2014, que, amb els cinc que està previst que se celebrin fins al 2026, van convocar l'Institut de Recerca Gaudiniana de Barcelona i la Universitat de Barcelona.

La nova arquitectura contemporània d'arrel modernista, especialment gaudiniana o amb constants referències a Gaudí, embelleix el paisatge urbà de Barcelona. És el cas de la torre Agbar de Jean Nouvel, del pont de Bac de Roda i de la torre de comunicacions de Santiago Calatrava a l'anella olímpica; del mercat de Santa Caterina, de la torre del Gas i del Diagonal Parc de Benedetta Tagliabue; o, dels més recents, l'hotel Porta Fira a l'Hospitalet de Llobregat (2006-2009) de Toyo Ito, autor també de la façana ondulant de l'edifici Suites Avenue, el 2009, que dialoga amb la Pedrera, al passeig de Gràcia, per citar alguns exemples coneguts.

Aquest paisatge urbà modernista i gaudinià és el que ha dut constantment a realitzadors de publicitat, documentalistes i fins i tot directors de cinema internacionals a fixar-se en Barcelona com a fons i com a tema principal de les seves obres. Tal ha estat el cas de Susan Seidelman amb *Gaudí Afternoon* (2001) i de Woody Allen amb *Vicky Cristina Barcelona* (2008).

Per arrodonir aquest *aggiornamento* del Modernisme i de Gaudí a Barcelona, esmentarem que el nom de Gaudí ha quedat tan arrelat i associat al prestigi de la ciutat que el màrqueting n'ha pres nota: des de l'any 2001 Gaudí dóna nom a la setmana de la moda Passarel·la Gaudí; des del 2009 als guardons atorgats per l'Acadèmia del Cinema Català, que reconeixen les millors produccions cinematogràfiques catalanes de l'any; i des del curs 2014-2015 a la nova Facultat Antoni Gaudí d'Història de l'Església, Arqueologia i Arts Cristianes (FHEAG), situada a l'edifici del Seminari Conciliar de Barcelona.

Hem repassat en aquest pròleg com la ciutat comtal viu el Modernisme i el gaudinisme l'any 2015. Barcelona mira a l'horitzó amb l'optimisme i la il·lusió de veure com es preparen nous moments emblemàtics: l'obertura al públic de la casa Vicens, un fet simbòlic, ja que és la que el 1883 obrí el foc del Modernisme en l'àmbit mundial; i, sobretot, per celebrar una gran efemèride, el 2026: el centenari de la mort de Gaudí. En aquesta data màgica, la culminació de la Sagrada Família posarà fi a una singladura, també iniciada el 1883, que ha navegat a través de tres segles fins a situar el nom de Barcelona entre les primeres destinacions culturals de tot el món.

Tate Cabré
Dra. en Periodisme i Comunicació

A l'esquerra: La duresa del ferro agafa la consistència de la mantega en les boniques portes parabòliques del Palau Güell, de Gaudí. A dalt: Els seus constants viatges a Europa van portar Puig i Cadafalch a reproduir el coronament esgraonat d'una casa flamenca al passeig de Gràcia, a la casa Amatller.

1 L'Arc de Triomf

(1888)

GUIA PRÀCTICA

Arquitecte: Josep Vilaseca i Casanovas (1848-1910).
Passeig de Lluís Companys, s/n.
Metro: L1 (vermella), estació Arc de Triomf.
Autobusos: 39, 40, 41, 42, 51 i 141, parada Passeig de Lluís Companys-Arc de Triomf.

A l'esquerra: El ratpenat, omnipresent a Barcelona com a referència al rei Jaume I, que el portava a l'elm o cimera.
A la dreta: Façana de mar de l'arc, entre els fanals de Pere Falqués.

Hem escollit l'Arc de Triomf com a porta d'entrada a les *50 meravelles del Modernisme de Barcelona* perquè va ser concebut com una magna entrada a la gran Exposició Universal de l'any 1888, i perquè és una obra protomodernista que anticipa alguns elements que caracteritzaran el Modernisme català quan aquest moviment estigui consolidat: el trencament amb el cànon arquitectònic, l'enginy i el mestratge en tècniques antigues renovades com l'ús del maó vist, la reproducció simbòlica d'elements de la natura...

El seu autor, l'arquitecte barceloní Josep Vilaseca i Casanovas (1848-1910), va ser un gran amic de Lluís Domènech i Montaner, segon nom més repetit del Modernisme català després de Gaudí. Junts solien fer viatges per Europa. Josep Vilaseca és autor d'obres modernistes de gran vistositat com la casa Bruno Cuadros (1883), popularment coneguda com la dels Paraigües (Rambla, 82), amb el seu drac exempt que sosté un fanal; o les espectaculars cases Cabot (1901-1904), al carrer Roger de Llúria, 8-14, amb un important portal orientalitzant esculpit en pedra. Com ja s'entreveu a l'Arc de Triomf, la gran aportació de Vilaseca al Modernisme no es caracteritzarà per innovacions en les estructures ni en els espais sinó per una gran profusió decorativa, amb la incorporació de motius ornamentals provinents de fonts diverses com els orientalismes, especialment el japonisme, que va importar dels seus viatges a París, o l'art mudèjar.

A causa de la tècnica del totxo vist d'inspiració mudèjar i dels relleus ceràmics que l'ornamenten, l'Arc de Triomf de Vilaseca constitueix una personal interpretació dels arcs de triomf clàssics amb un innegable aire morisc. Els relleus que el decoren a banda i banda són al·legories a la ciutat de Barcelona: l'escultura en pedra *Barcelona rep les nacions*, de Josep Reynés, a una banda, i al costat oposat el treball *Recompensa*, de Josep Llimona. A l'arquivolta hi consten els escuts de les llavors 49 províncies d'Espanya.

En aquell llunyaníssim abril del 1888, quan la reina regent Maria Cristina i el seu fill Alfons XIII, encara un nen, van inaugurar l'Exposició Universal, Barcelona agafava el relleu de ciutats firals amb tradició comercial secular com Anvers, Amsterdam, París, Filadèlfia, Nova York o Londres, algunes de les seves predecessores en l'organització d'exposicions universals. Per sota de l'Arc de Triomf hi van passar més de dos milions i mig de persones al llarg dels cinc mesos que va durar l'esdeveniment, una xifra impressionant que dóna idea de la vocació internacional de la ciutat a les envistes del canvi de segle.

A més d'haver estat, històricament, un punt de partida, l'Arc de Triomf també sol ser punt d'arribada de les curses populars de Barcelona, grans esdeveniments ciutadans com la Jean Bouin o la Marató que acaben sota la seva ègida d'avantguarda i modernitat.

2 La Hidroelèctrica de Catalunya

(1896-1899)

GUIA PRÀCTICA

Arquitecte: Pere Falqués i Urpí (1850-1916).
Avinguda de Vilanova, 12, i carrer Roger de Flor, 52.
Metro: L1 (vermella), estació Arc de Triomf.
Autobusos: 39, 41, 42 i 51.

A l'esquerra: Balconet cec, en una deliciosa combinació de materials i colors. A la dreta: La façana, ja sense la fumera, que va perdre el 1961.

Abans d'arribar a la seva etapa plenament modernista, Pere Falqués va projectar l'espectacular edifici de la Hidroelèctrica de Catalunya. Es tracta d'una fàbrica d'electricitat a base de vapor d'aigua que llavors s'anomenava Central Catalana de Electricidad, com es pot llegir a l'arquivolta de l'entrada. L'estil és un eclecticisme dels propis de l'arquitectura de final de segle a Barcelona, que alguns autors anomenen globalment *esteticisme*.

Tant per la utilització del maó vermell combinat amb metall com per les arcades de mig punt de la planta baixa o per la utilització de grans carreus de pedra en la porta principal i en el basament de l'edifici, aquest s'inspira clarament en un altre important edifici industrial premodernista de Barcelona: l'editorial Montaner i Simón, actualment Fundació Tàpies. Potser Falqués volia homenatjar el seu amic Domènech i Montaner, que l'havia projectat setze anys abans, el 1880? Potser, al contrari, el va voler superar amb un edifici en conjunt molt més voluminós?

Fos quina fos la intenció de Falqués quan va inspirar-se en el seu amic i company d'estudis —tots dos eren arquitectes en plena maduresa personal i professional— el resultat és una façana espectacularment rica en colors i en treball artístic: el vermell del maó combinat amb el verd fosc de les estructures metàl·liques i amb els torrats de les ceràmiques esmaltades afegeixen vistositat a l'acurat treball de maçoneria neomudèjar, especialment del maó afaiçonat, és a dir emmotllat amb plantilles que li donen perfils curvilinis. Quan els maons afaiçonats són apilats, el conjunt forma filades, columnes i arquivoltes d'una gran estètica i virtuosisme.

D'altra banda, les grans dimensions dels carreus de pedra, especialment a les dovelles de la gran portalada del xamfrà, donen a l'edifici un aire ciclopi, que alguns autors consideren fins i tot brutalista, que és com la signatura de Falqués a moltes de les seves obres: l'enorme i desproporcionada peanya del monument a Pitarra a la placeta del Teatre; la dels fanals-banc del passeig Lluís Companys; els grans carreus de la casa de Bonaventura Ferrer, avui hotel El Palauet Living, als jardinets de Gràcia... Combinant estètica modernista amb disseny contemporani, les sis *suites* exclusives d'aquest hotel *boutique* presenten obres de Warren Platner/Knoll, Eero Saarinen, Philippe Starck i Antonio Citterio.

Quant als volums, cal esmentar que, originàriament, l'edifici tenia un coronament molt més vistós que l'actual, i també una xemeneia que es va perdre l'any 1961 quan va passar de fàbrica a oficines. El cos principal, situat al xamfrà, és més alt que els dos cossos que s'allarguen seguint l'avinguda de Vilanova, i antigament hostatjava les vivendes dels encarregats de la central. Val la pena endinsar-s'hi per contemplar el vestíbul, singularment rodó, i decorat amb marbre verd. També mereixen una visita les antigues naus on encara es conserven alguns elements com ara un pont-grua i els panells de comandament antics i on es poden veure els elements interns de l'estructura de l'edifici.

1897
CENTRAL CATALANA DE ELECTRICIDAD

3

El Castell dels Tres Dragons

(1887-1888)

GUIA PRÀCTICA

Arquitecte: Lluís Domènech i Montaner (1849-1923).
Parc de la Ciutadella/passeig Picasso, al costat de la porta del passeig de Pujades. Actualment Museu de Ciències Naturals.
Metro: L1 (vermella), estació Arc del Triomf.
Autobusos: 39, 41, 42 i 51.

Seguint amb les obres d'embelliment urbanístic de l'Exposició Universal de l'any 1888 de les quals hem parlat arran de l'Arc del Triomf, l'arquitecte Lluís Domènech i Montaner va rebre l'encàrrec, per part del director de les obres, Elies Rogent, de construir-hi l'edifici del cafè-restaurant i, a última hora, el del Gran Hotel Internacional. Domènech es va haver de dividir per dirigir ambdós projectes, especialment el darrer, que va aixecar en 55 dies ininterromputs i treballant dia i nit! La conseqüència va ser que, quan l'exposició obria les seves portes, el cafè-restaurant encara estava inacabat. Aquest fet va provocar una discussió monumental entre l'arquitecte i el llogater, arran de la qual Domènech va abandonar la direcció del projecte. L'alcalde de Barcelona hi va intervenir i hi va posar al front l'ajudant de Domènech, Josep Forteza, que va aconseguir plantar la bandera quan només faltaven quatre mesos per cloure el certamen.

L'edifici va ser molt lloat entre els experts per dos motius: pels materials rústics emprats, com maó vist i ferro forjat, que paradoxalment donaven un aire majestuós al conjunt; i perquè complia amb les idees teòriques llençades per Domènech el 1877 en el seu cèlebre article "En busca de una arquitectura nacional", publicat a *La Renaixensa*, en el qual argumentava que calia estudiar els estils arquitectònics antics si es volia crear una arquitectura moderna pròpia. Efectivament, al nou edifici s'hi recreaven tots els estils històrics peninsulars.

El públic va començar a anomenar el cafè-restaurant com el Castell dels Tres Dragons, que era el títol d'una comèdia satírica d'èxit que el dramaturg Frederic Soler, àlies *Serafí Pitarra*, havia estrenat l'any 1865 a la ciutat.

L'etapa més desconeguda de l'edifici, que ha estat estudiada per l'historiador de l'art Rossend Casanova, se centra en l'abandonament posterior a l'Exposició Universal, i en la transformació en Museu de la Història. Per encàrrec de l'Ajuntament, Lluís Domènech i Montaner fou requerit de nou per crear un projecte museològic i per adaptar-lo al mateix l'edifici que ell havia començat. Ho va dur a terme entre els anys 1891 i 1893, malgrat que la inauguració oficial del museu es realitzà l'any 1892 amb motiu del Quart Centenari del Descobriment d'Amèrica. Redecorà els interiors i al coronament hi col·locà un penell de ferro forjat amb l'emblema d'un drac alat.

El profund estudi de Rossend Casanova sobre l'edifici del parc de la Ciutadella també ha servit per desfer la llegenda urbana existent, i que s'anava repetint a totes les ressenyes de l'edifici: que aquest havia hostatjat, arran de l'Exposició Universal, un grup de mestres artesans d'oficis antics, organitzats pel mateix Domènech, que havien exercit una mena de mestratge sobre aprenents més joves per tal que aquests aprenguessin les tècniques i els secrets d'oficis artístics catalans antics com el ferro forjat, el vitrall, la ceràmica vidriada, etc.

A prop del Castell dels Tres Dragons es poden visitar dos edificis deliciosos, també originats el 1888, i que ens apropen al món de la botànica. Es tracta de l'Hivernacle (1883-1887), obra de l'arquitecte Josep Amargós i Samaranch, i l'Umbracle (1883-1884), de Josep Fontserè i Mestres.

